

Lietuvos Respublikos Prezidentui

Lietuvos Respublikos Seimo Pirmininkui

Lietuvos Respublikos Seimo nariams

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai

Užsienio reikalų ministerijai

Tautinių mažumų departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės

Tautinių mažumų tarybai

KREIPIMASIS DĖL TAUTINIŲ MAŽUMŲ MOKYKLŲ PADĖTIES TRAKŲ RAJONE IR NELEISTINOS ADMINISTRACINĖS PRAKTIKOS

2026-07-24

Vilnius

Mes, Lietuvos lenkų tautinės mažumos bei pilietinių teisių apsaugos srityje veikiančių visuomeninių organizacijų atstovai, su dideliu susirūpinimu stebime jau penktus metus trunkantį Trakų rajono mokyklų tinklo reorganizavimo procesą. Ypač didelį susirūpinimą kelia institucionalizuoti administraciniai sprendimai ir veiksmai, nukreipti prieš švietimo įstaigas, veikiančias vietovėse, kuriose tradiciškai gyvena lenkų bendruomenė. Mūsų vertinimu, šie sprendimai ir veiksmai lemia sisteminę tautinių mažumų švietimo marginalizaciją.

Todėl kreipiamės į Lietuvos Respublikos Prezidentą, Lietuvos Respublikos Seimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybę, Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją bei Užsienio reikalų ministeriją, prašydami inicijuoti išsamų ir nepriklausomą teisinį bei finansinį vertinimą, kuriuo būtų nustatyta, ar Trakų rajone 2022–2026 m. vykdytas mokyklų tinklo reorganizavimo procesas atitiko lygybės, nediskriminavimo, proporcingumo bei gero administravimo principus.

Europos žmogaus teisių fondo (EŽTF) atlikta išsami teisinė analizė kelia pagrįstų abejonių, ar analogiškoje faktinėje situacijoje esančios švietimo įstaigos buvo vertinamos vienodai. Surinkta medžiaga rodo, kad 2022 m., nesurinkus nustatyto mokinių skaičiaus, Paluknio Longino Komolovskio gimnazijos XI–XII klasių mokiniai administraciniu sprendimu buvo išregistruoti iš Mokinių registro, todėl šios klasės neteko teisinio statuso ir finansavimo.

Tuo tarpu lietuvių mokomąja kalba veikiančiai Paluknio „Medeinos“ gimnazijai, kuri vėlesniu laikotarpiu susidūrė su analogiška demografinė problema, buvo pritaikytas kitoks

sprendimas – mokiniai buvo įregistruoti Rūdiškių gimnazijoje, tačiau faktiškai ir toliau mokėsi Paluknyje. Analogiškas oficialios mokinių registracijos vietos ir faktinės mokymosi vietos atskyrimo modelis buvo taikomas ir Onušio Donato Malinausko pagrindinei mokyklai.

Šios aplinkybės leidžia pagrįstai teigti, kad vietos administracija disponavo teisinėmis ir finansinėmis priemonėmis, leidžiančiomis išsaugoti mokyklas, tačiau jų netaikymas Longino Komolovskio gimnazijos atžvilgiu buvo selektyvus.

2022–2026 m. duomenys taip pat rodo, kad nepakankamo klasių komplektavimo problema nagrinėjamu laikotarpiu palietė tiek mokyklas lenkų, tiek lietuvių mokomąja kalba. Tačiau šios situacijos administracinės pasekmės buvo akivaizdžiai nevienodos.

Lenkų mokomąja kalba dirbančių mokyklų (Paluknio ir Senųjų Trakų) atveju nepakankamas mokinių skaičius tapo teisiniu pagrindu panaikinti jų institucinį savarankiškumą. Tuo tarpu daliai lietuvių mokyklų buvo taikomos mokykloms išsaugoti skirtos priemonės – papildomas savivaldybės finansavimas, alternatyvūs mokinių registravimo modeliai bei sistemingas mokinių srautų reguliavimas, siekiant išsaugoti jų statusą.

Situacija, kai viena mokykla, nepaisant itin mažo mokinių skaičiaus, besąlygiškai finansuojama iš viešųjų lėšų, o kita, esant analogiškiems ar net geresniems rodikliams, reorganizuojama ar faktiškai likviduojama vien dėl ugdymo kalbos, turi diskriminacinės švietimo segregacijos požymių.

Teisinės valstybės požiūriu būtina įvertinti, ar prieš priimant tokio masto reorganizavimo sprendimus buvo išnaudotos visos mažiau ribojančios alternatyvios teisinės priemonės. Remiantis ataskaita, Paluknyje egzistavo įstatymuose numatyta galimybė abiem atskiroms mokykloms, veikiančioms tame pačiame pastate, taikyti bendrą ugdymo planą.

Todėl būtina skubiai išsiaiškinti, koku teisiniu ir finansiniu pagrindu ši alternatyva buvo atmesta, taip pat įvertinti praktikos, kai mokiniai registruojami vienoje mokykloje, o faktiškai mokosi kitoje, teisėtumą.

Taip pat būtina objektyviai įvertinti ekonominius skaičiavimus. Surinkta medžiaga leidžia manyti, kad visos bendro pastato išlaikymo sąnaudos Paluknyje buvo priskirtos tik lenkų gimnazijos biudžetui, nors infrastruktūra naudojosi abi mokyklos. Tokia apskaitos praktika galėjo iš esmės iškreipti šios įstaigos ekonominio efektyvumo vertinimą.

Suprasdami iššūkius, su kuriais susiduria vietos savivaldos institucijos, norime aiškiai pabrėžti, kad neginčijame savivaldybių teisės planuoti ir pertvarkyti švietimo tinklą, atsižvelgiant į demografinius pokyčius ir būtinybę racionaliai naudoti viešąsias lėšas.

Tačiau savivaldybės diskrecija negali būti įgyvendinama pažeidžiant konstitucinius principus. Vienas svarbiausių jų – pareiga visoms mokykloms taikyti objektyvius, vienodus ir patikrinamus kriterijus, nepriklausomai nuo to, kokia kalba jose vykdomas ugdymas.

Todėl nagrinėjamas klausimas nėra vien vietinės reikšmės ginčas. Susidariusi situacija gali tapti pavojingu administraciniu precedentu. Jei įsitvirtintų praktika, kai neutralūs ekonominiai ir demografiniai kriterijai taikomi taip, kad neigiamas pasekmes patirtų tik tautinių mažumų mokyklos, būtų pakirstas pasitikėjimas Lietuvos Respublikos švietimo sistema ir sudarytos prielaidos tokiai praktikai plisti kitose savivaldybėse.

Lenkų mokomąją kalbą veikiančios mokyklos Lietuvoje, kaip istoriškai susiformavusios pilietinės bendruomenės dalis, atlieka konstituciškai reikšmingą funkciją – saugo kalbinį ir kultūrinį tautinės mažumos tapatumą. Suprasdami joms keliamus reikalavimus užtikrinti aukštą ugdymo kokybę, kartu tikimės, kad valstybė užtikrins nacionalinės ir tarptautinės teisės aktuose įtvirtintų teisių laikymąsi.

Šis klausimas yra reikšmingas ir Lietuvos bei Lenkijos strateginės partnerystės požiūriu. Abi valstybės yra artimos sąjungininkės, kurių bendradarbiavimas turi esminę reikšmę viso regiono saugumui. Jau daugelį metų pabrėžiama, kad Lietuvos lenkų bendruomenės klausimai yra Lietuvos Respublikos vidaus politikos dalis. Sąmoningai prisiimame šią atsakomybę kartu su valstybės institucijomis, todėl kreipiamės prašydami imtis veiksmų, kurie padėtų išspręsti šiame rašte išdėstytas problemas.

Esame įsitikinę, kad brandžios Lietuvos ir Lenkijos partnerystės, taip pat darnių lietuvių ir lenkų bendruomenių santykių Lietuvoje pagrindas yra gebėjimas jautrius klausimus spręsti laiku, teisės priemonėmis ir abipusės pagarbos pagrindu. Lietuvos lenkų bendruomenė neturėtų tapti dvišalių politinių ginčų objektu. Ji yra ir turi išlikti aktyvi Lietuvos pilietinės visuomenės dalis, realiai dalyvaujanti formuojant valstybės politiką tautinių mažumų srityje.

Atsižvelgdami į tai, prašome:

- inicijuoti išsamų ir nepriklausomą 2022–2026 m. vykdyto Trakų rajono mokyklų tinklo reorganizavimo proceso teisinį ir finansinį auditą;
- nustatyti, ar analogiškoje situacijoje buvusioms mokykloms, kuriose ugdymas vykdomas lenkų arba lietuvių kalba, buvo taikomi vienodi kriterijai;
- įvertinti praktikos, kai oficiali mokinių registracijos vieta atskiriama nuo faktinės mokymosi vietos, teisėtumą;
- įvertinti, ar tokie mechanizmai buvo vienodai prieinami visoms mokykloms;
- ištirti priežastis, dėl kurių Paluknio gimnazijose nebuvo pritaikytas bendro ugdymo plano mechanizmas;
- atlikti auditą ir įvertinti, kaip Paluknio gimnazijose buvo apskaitomos bendros švietimo infrastruktūros išlaikymo sąnaudos;
- sustabdyti visas negrįžtamas tautinių mažumų mokyklų savarankiškumo panaikinimo procedūras iki tol, kol bus baigtos pirmiau nurodytos nepriklausomos patikros.

Šiuo kreipimusi nesiekiamo išimčių, kurios atleistų tautinių mažumų mokyklas nuo teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Siekiame vienintelio – kad šie reikalavimai būtų taikomi laikantis lygybės, objektyvumo ir proporcingumo principų.

Todėl prašome įvertinti, ar analogiškos situacijos buvo sprendžiamos pagal vienodus kriterijus, ar skirtingi sprendimai buvo grindžiami objektyviomis ir pakankamomis priežastimis, ar taikytos priemonės atitiko proporcingumo principą.

Jeigu nepriklausomas vertinimas patvirtintų, kad skirtingas mokyklų vertinimas buvo grindžiamas objektyviais, teisėtais ir patikrinamais kriterijais, šie kriterijai turėtų būti aiškiai pristatyti visuomenei. Jeigu būtų nustatyta, kad analogiškomis aplinkybėmis vienodi kriterijai nebuvo taikomi, atitinkami sprendimai ir jų pasekmės turėtų būti peržiūrėti.

Tikime, kad teisinės valstybės principais grindžiamas šio klausimo išsprendimas apsaugos Lietuvos Respublikos interesus, sustiprins Lietuvos lenkų pasitikėjimą valstybės institucijomis ir prisidės prie Lietuvos ir Lenkijos strateginės partnerystės stiprinimo.

Prie šio kreipimosi pridedame Europos žmogaus teisių fondo parengtą teisinę ataskaitą: <https://www.efhr.eu/3i4x>.

Pagarbiai,

Europos žmogaus teisių fondas

Asociacija „Vilniaus forumas“

Lietuvos lenkų sąjungos Vilniaus rajono skyrius

Lietuvos lenkų mokyklų mokytojų draugija „Macierz Szkolna“

Lietuvos lenkų sąjungos Trakų rajono skyrius

Trakų rajono tėvų forumas

Paluknio bendruomenė „Dienmedis“

Lietuvos lenkų sąjungos Vilniaus miesto skyrius

Šalčininkų rajono lenkų mokyklų tėvų forumas

Lietuvos lenkų mokslininkų draugija

Lenkų inžinierių ir technikų sąjunga

Visuomeninė Rasų kapinių draugija

Lietuvos lenkų harcerių sąjunga

Vilniaus lenkų trečiojo amžiaus universitetas